

BİREYSEL BAŞVURU ve KIBRIS SORUNU (*)

Kemal GÖZLER (**)

Türkiye, 28 Ocak 1987'de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde **bireysel başvuru** hakkını, 26 Aralık 1989'da da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin **yargı yetkisini** tanıdı.

Şüphesiz, bireysel başvuru hakkının tanınması Türkiye'de insan haklarının korunması açısından önemli bir gelişidir. Bununla birlikte bireysel başvuru, kanımca, Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından önemli bir tehlike arz etmektedir. Bu tehlike bireysel başvuru hakkının Kıbrıslı Rumlar tarafından kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu tehlikeyi somut olarak üç Kıbrıslı Rumun, Kitium Piskoposu Metropolit CHRYSOSTOMOS, Başrahip Georgios PAPACHRYSOSTOMOU ve Bayan Titina LOİZIDOU'nun Türkiye aleyhine yaptıkları ve hali hazırda Komisyon önünde **esastan** inceleme safhasında olan bir başvurudan hareketle aşağıda açıklamaya çalışacağız (1).

*

* *

İlk önce olayları kısaca görelim

Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgalinin (Komisyonun kararında kullandığı ifadeleri kullanıyorum) 15'inci yıl dönümünün arife-

(*) Bu yazı 21 Aralık 1992'de hazırlanmıştır.

(**) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi ve Bordeaux Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Öğrencisi.

(1) Chrysostomos: 25 Temmuz 1989 tarih ve 15299/89 sayılı dosya; Papachrysostomou, 25 Temmuz 1989 tarih ve 15300/89 sayılı dosya, Loizidou, 31 Temmuz 1989 tarih ve 15318 sayılı dosya.

sinde, **"Dönüş" Pan-Kıbrısist Kadın Hareketi**, savaş sırasında ve savaştan sonra Kuzey Kıbrıs'tan Güney Kıbrıs'a göçen Rumların Kuzey Kıbrıs'ta kalan evlerine dönmelerini sağlamak için 19 Temmuz 1989 günü bir gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Göstericiler, "tampon bölge"ye girmek ve orada Kıbrıs'a ilk türk paraşütçülerinin iniş zamanı olan 20 Temmuz şafağına kadar kalmak istemektedirler (2).

Göstericiler saat 19 dolaylarında tampon bölgeye giriyorlar. Burada yer alan terkedilmiş Aziz Georges Kilisesinde, Piskopos CHRYSOSTOMOS ve Başrahip PAPACHRYSOSTOMOU yönetiminde ayin yapmaya başlıyorlar. Bu arada gelen Türk askerleri ve Kıbrıslı Türk "Polisler" ayini yarıda kesiyor ve ayırım gözetmeksizin kilisede bulunan herkesi copluyor, tekmeliyor, üzerlerine tükürüyor, küfrediyor, Başrahabin kıyafetini yırtıyor, külahını yerde eziyorlar. Bu arada Türklerden biri Başrahabin sakalını öyle bir çekiyor ki, bir tutam sakal Türkün elinde kalıyor (3).

Sonra askerler Piskopos CHRYSOSTOMOS ve Başpapaz PAPACHRYSOSTOMOU ile gösterici kadınları Lefkoşe'de "Pavlides Garajı"na götürüyorlar. 20 Temmuz gecesi saat 1'de Piskoposun ve Başpapazın sorguları başlıyor. Sorgu 40 dakika kadar sürüyor. Gece saat 2'de "Seragio" Polis Karakoluna götürülüyorlar. Geceyi bir sandalye üzerinde geçiriyorlar. Saat 14.30'da "mahkeme" önüne çıkarılıyorlar ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırını yasadışı olarak geçmekle ve A askeri bölgesini ihlal etmekle suçlanıyorlar. "Savcı" soruşturmanın tamamlanması için üç gün eksüre istiyor; "hakim" (4) iki gün veriyor. Duruşmadan sonra sanıklar hapishaneye götürülüyorlar. Gece saat 2-3 sıraları tutuklular fotoğraflarının çekilmesi için uyandırılıyorlar ve gece boyunca rahat bırakılmıyorlar (5).

-
- (2) Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun 15299/89, 15300/89 ve 15218/89 sayılı Başvuruların Esastan İncelenebilirliğine İlişkin 4 Mart 1991 Tarihli Kararı, *Revue universelle des droits de l'homme* (RUDH), 1991, s. 193.
 - (3) Kararda belirtildiğine göre. Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 193-195.
 - (4) Komisyonun adı geçen Kararında "mahkeme", "hakim", "savcı" ve "polis" kelimeleri düzmece oldukları izlenimini vermek için tırnak (" ") içinde verilmektedir.
 - (5) Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 193-195.

21 Temmuz sabah saat 10'a doğru sanıklar tekrar mahkeme önüne çıkartılıyorlar. Sanıklar mahkemenin yetkisine itiraz ediyorlar ve Birleşmiş Milletlerin korumasını talep ediyorlar. Neticede mahkeme sanıkları üç gün hapis cezasına ve 10.000 CYP para cezasına veya bu paranın ödenmemesi halinde on gün hapis cezasına çarptırıyor (6).

22 Temmuz'da tutuklular, sabah duaları sırasında yüksek sesle radyo çalan gardiyanlar tarafından rahatsız ediliyor. 24 Temmuz'da Papazların hapisanede ayin yapmasına izin verilmiyor. Bunun üzerine tutuklular açlık grevi yapmaya başlıyorlar ve hekim muayenesini reddediyorlar. 26 Temmuz'da Piskopos 27 Temmuz'da Başpapaz açlık grevi yaptıkları için 2x1.5 m. boyutlarında karanlık ve pis bir hücreye kapatılıyorlar. Daha sonra eski yerlerine götürülüyorlar. 27 Temmuz akşamı Piskopos CHRYSOSTOMOS bayılıyor ve kusuyor (7).

30 temmuz'da her iki tutuklu da serbest bırakılıyor. Piskopos CHRYSOSTOMOS, serbest bırakıldıktan sonra beş gün boyunca Larnaca Hastanesinde genel bitkinlik nedeniyle kalıyor (8).

Üçüncü başvuru Bayan Titiana LOİZİDOU şimdi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Kyrenia ilçesinde bulunan 4609, 4610, 4618, 4619, 4748, 4884, 5002, 5004, 5386 ve 5390 numaralı parsellerin halen malikidir. 1974 işgali Bayan LOİZİDOU'nun mülklerine ulaşmasını ve onlardan yararlanmasını engellemiştir. Keza işgal nedeniyle Bayan LOİZİDOU doğduğu şehirde oturma ve oraya seyahat etme hakkından da mahrumdur (9).

Bayan LOİZİDOU 19 Mart 1989'da "**Kadınlar Evlerine Dönüyorlar**" hareketinin düzenlediği ve Türk işgali altında bulunan Aziz Stavros Kilisesine doğru bir yürüyüşe katılıyor. Yürüyüşçüler Türk askerleri tarafından durduruluyorlar. Sonra Türk Askerleri ve Kıbrıslı "sözde" polisler (10) göstericileri Lourougina

(6) Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 194-195.

(7) Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 194-195.

(8) Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 194-195.

(9) Aynı Karar, RUDH, 1991, s. 195.

(10) Kararda bu ifadenin kullanılması ilginçtir.

köyüne sonra da Lefkoşe'ye götürüyorlar. Serbest bırakılmalarının önce, Birleşmiş Milletlerin bir doktoru tarafından inceleniyorlar. Doktor aralarında yaralı olup olmadığını soruyor. Bayan LOİZIDOU herhangi bir şeyi olmadığını belirtiyor. Daha sonra tüm gösterici kadınlar Lefkoşe Uluslararası Havaalanını geçerek serbest bırakılıyorlar (11).

İlk iki başvuru tutuklulukları döneminde kötü muamele gördüklerini dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1, 3, 5, 6, 7, 9 ve 13'üncü maddelerinin; üçüncü başvuru ise Sözleşmenin 3, 5 ve 8'inci maddeleri ile 1 nolu Protokolün 1'inci maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğini ileri sürerek Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde bireysel başvuruda bulunuyorlar.

*

* *

Türkiye Komisyonun sözkonusu başvuruları incelemeye yetkisi olmadığını ileri sürüyor. Zira, Türkiye 28 Ocak 1987 tarihli beyana göre bireysel başvuru hakkını ancak "üzerinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının uygulandığı ülke sınırları içinde" tanımıştır. Türk Hükümetine göre yukarıda adı geçen Rumlar tarafından yapılan başvuruların konusu olan olaylar, Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında cereyan ettiğinden Komisyon söz konusu başvuruları incelemeye yetkili değildir.

Komisyon bunun üzerine Türkiye'nin koyduğu bu çekincenin geçerliliğini inceliyor. Komisyona göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi taraflara çekince koyma imkanını 64'üncü maddede belirtilen hal dışında tanımamaktadır. Ayrıca Komisyon Sözleşmenin 1'inci maddesine atıfla, Sözleşmenin sadece ülke sınırları içinde değil, ama o ülkenin yargı yetkisi altında bulunan her yerde uygulanacağını belirtiyor. Ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımayan Komisyona göre de, Kuzey Kıbrıs Türkiye'nin yargı yetkisi altında bulunmaktadır. Neticede Komisyon, 25 Ocak 1987 tarihli Türkiye'nin tanıma beyanındaki çekincenin Sözleşmenin 25'inci maddesine aykırı olduğuna karar veriyor (12).

(11) Aynı Karar, **RUDH**, 1991, s. 196.

(12) Aynı Karar, parağraf 42, **RUDH**, 1991, s. 203.

Bunun üzerine Türkiye, ülke sınırlarıyla ilgili bu çekincenin, Türk Hükümetinin bireysel başvuru hakkını tanımasında esaslı bir unsur olduğunu, eğer bu koşul reddedilirse, Türkiye'nin tanıma beyanının da geçersiz olacağını, bu halde ise bireysel başvuru hakkının tümünden ortadan kalkacağını savunmuştur (13). Ne var ki Komisyon, bu savunmaya değer vermeyerek, **Türkiye'nin koyduğu bu çekincelerin geçersiz olduğuna ve Türkiye'nin bireysel başvuru hakkını tam olarak tanıdığına karar vermiştir** (14).

Yani Türkiye, çekince koyulmayacak bir sözleşmeye çekince koyarak hata yapmıştır. Komisyon da bu hatayı görmüş; çekinceleri geçersiz, tanıma beyanını ise geçerli saymıştır. Bununla birlikte şu da ilginçtir ki, Türkiye ile birlikte aynı hatayı yapan İngiltere ve Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'nin başına şimdiye kadar herhangi bir şey gelmemiştir. İngiltere, 14 Ocak 1966 tarihli bildirimiyile, **bireysel başvuru hakkını bazı topraklarını ayrı tutarak** tanımıştır. Keza Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti de 9 Ağustos 1988 tarihli bildirimiyile bireysel başvuru hakkını, **"Türkiye tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının bir kısmının işgal altında tutulmasından kaynaklanan durumun gereklerine cevap vermek amacıyla Kıbrıs tarafından alınan eylem ve işlemler"** dışında tanımıştır (15). Görül-

(13) Aynı Karar, paragraf 43, RUDH, 1991, s. 203.

(14) Aynı Karar, paragraf 48, RUDH, 1991, s. 203. Oysa Komisyon, Türkiye'nin koyduğu çekincelerin sözleşmeyle bağdaşmadığını gözlemledikten sonra, Türkiye'nin bireysel başvuru hakkını tanıma beyanını olduğu gibi geçersiz sayabilirdi. Zira, Türk görüşünde de belirtildiği gibi, Türkiye bu çekinceleri o kadar önemli saymaktadır ki, onlar olmasaydı bireysel başvuru hakkını tanımayabilecekti. Aslında, uluslararası bir yargı organının yetkisini tanıırken konulan çekincenin geçersizliğinin, bu çekincenin içinde yer aldığı tanıma beyanının genel geçerliliğini etkileyip etkilemediği sorunu uluslararası hukukta kesin olarak çözümlenmemiştir. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Roger Pinto, "Organisation judiciaire internationale: Cour internationale de justice", **Juris Classeur, Droit international**, Vol 3, Fascicule 216, 8, 1979, (3) ve (4). Örneğin Uluslararası Adalet Divanı önünde görülen **Interhandel** davasında Sir Hersch Lauterpacht'in yazdığı muhalefet şerhine göre, "sattüye aykırı 'otomatik' çekincelerin geçersizliği, tanıma beyanının toptan geçersizliğini doğurur" (*Recueil de la Cour internationale de justice*, 1959, s. 101-119).

(15) Bkz. RUDH, 1991, s. 201.

düğü gibi ifadeler değişik de olsa Türkiye'nin ve Güney Kıbrıs'ın amaçları aynıdır. Bireysel başvuru hakkını tanımak, ama onu 1974 askeri müdahalesine ve bu müdahalenin yarattığı durum nedeniyle alınan eylem ve işlemlere **kapsatmamak**. Ne var ki, bu amaca şimdiye kadar Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti ulaşmış, Türkiye ise ulaşamamıştır (16).

Neticede Komisyon, 4 Mart 1991 tarihli kararıyla, Metropolit CHRYSOSTOMOS ve Başrahip PAPACHRYSOSTOMOU'nun başvurularının tüm unsurlarıyla esastan incelenebilir olduğuna karar vermiştir. Bayan Titina LOİZİDOU'nun başvurusuyla ilgili olarak ise Komisyon birtakım ayrımlarda bulunarak karar vermiştir. Bayan LOİZİDOU Kuzey Kıbrıs'ta bulunan mülklerine ulaşmaya çalışırken 19 Mart 1989'da tutuklandığından bahisle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3, 5, 8'inci maddeleri ile 1 nolu Protokolün 1'inci maddesinin Türkiye tarafından ihlal edildiğini ileri sürüyor. Sözleşmenin 3 ve 5'inci maddelerinin ihlaline ilişkin şikayet, başvurunun **esastan** incelenmesini gerektiren fiili ve hukuki sorunlar ortaya çıkarmaktadır (17). Sözleşmenin 8'inci ve 1 nolu Protokolün 1'inci maddelerine ilişkin şikayet ise 29 Ocak 1987'den önceki ihlallerle ilgili olduğu ölçüde Komisyonun yetkisi dışında kalmaktadır. 28 Ocak 1987'den sonraki ihlaller ise Sözleşmenin 8'inci maddesi açısından değil, ama 1 nolu Protokolün 1'inci maddesi açısından başvurunun **esastan** incelenmesini gerektiren bir sorun ortaya çıkarmaktadır (18). Sonuç olarak Komisyon, (a) 29 Ocak 1987'de **önce** vuku bulmuş olabilecek ihlallere ilişkin olarak Sözleşmenin 8'inci ve 1 nolu Protokolün 1'inci maddelerine ilgili şikayetlerin ESASTAN İNCELENEMEYECEĞİNE ve (b) başvurunun geriye kalan kısmının ise ESASTAN İNCELENEBİLİR olduğuna karar veriyor (19).

*

* *

(16) Aynı Karar, Paragraf 63, RUDH, 1991, s. 204.

(17) Aynı Karar, Paragraf 66, RUDH, 1991, s. 204.

(18) Aynı Karar, Paragraf 68, RUDH, 1991, s. 204.

(19) Aynı Karar, Paragraf 69, RUDH, 1991, s. 204.

Söz konusu başvurular, 4 Mart 1991'den bu yana Sözleşmenin 28'inci maddesinin a bendi uyarınca Komisyon önünde inceleme safhasındadır. Türkiye Komisyonun çalışmalarına katılmayı reddetmektedir. Bunun üzerine, **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi**, 19 Kasım 1991 tarih ve DH (91) 41 sayılı kararıyla Türkiye'yi, "Sözleşmenin 28'inci maddesinin a bendi uyarınca üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeye, dolayısıyla yukarıda adı geçen başvuruların Komisyon tarafından incelenmesine katılmaya **ısrarla** (20) davet" etmiştir (21).

Belirtelim ki Türkiye'nin çalışmalara katılmaması, Komisyonun bir karara varmasına engel değildir. Komisyon önümüzdeki aylarda ya da yıllarda çalışmalarını tamamlayarak raporunu hazırlayacaktır. Bizim için önemli olan raporunun ne yönde olacağıdır.

Bu üç başvurudan bizim için en önemlisi kuşkusuz Bayan LOİZİDOU'nunkidir. Zira Bayan LOİZİDOU'nun Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde taşınmaz malları vardır. Bayan LOİZİDOU mülklerine ulaşmak istemekte ama Türk askerleri tarafından engellenmektedir. Belirtelim ki, Bayan LOİZİDOU durumunda 200.000 civarında Kıbrıslı Rum vardır. Onların Kuzey Kıbrıs'a dönebilmeleri, Türkiye'nin ve Kıbrıslı Türklerin 1974'ten beri verdiği mücadelenin yitirilmesi anlamına gelmektedir. Ve Komisyona göre, bu engelleme eylemi Türkiye'nin bireysel başvuru hakkını tanıdığı tarih olan 28 Ocak 1987'den **sonra** gerçekleştiği ölçüde –ki olayımızda böyledir– Sözleşmenin 1 nolu Protokolünün 1'inci maddesi (mülkiyet hakkı) açısından **esastan** incelenmeye değerdir. Peki incelemeleri sonunda Komisyon raporunda nasıl bir görüş belirtecektir? Aslında bu görüşün ne yönde olacağını tahmin etmek hiç de güç değildir. Çünkü aynı Komisyon, aynı konuda daha önce Kıbrıs Rum Kesiminin Türkiye aleyhine yaptığı bir başvuru sonucunda Türkiye'yi ağır bir şekilde mahkum eden bir rapor hazırlamıştır (22). Ama Tür-

(20) Altını ben çizdim.

(21) Kararın metni ve Kararla ilgili olarak Jean-Francois Flauss'un gözlemleri için bkz. *Revue trimestrielle des droits homme*, 1992, s. 403-405.

(22) Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, **4 Ekim 1983 tarihli Rapor**, Başvuru no: 8007/77, Kıbrıs Türkiye'ye Karşı. Bkz. RUDH, 1992, s. 70-91.

kiye Komisyonun bu raporuna uymamıştır. Bunun üzerine, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de sekiz yıldan fazla bekledikten sonra, 2 Nisan 1992 tarih ve DH (92)12 sayılı Kararıyla bu Raporun yayınlanmasına karar vermiştir (23).

*

* *

Şimdi kısaca bu raporu görelim.

6 Eylül 1977 tarih ve 8007/77 sayılı Türkiye aleyhine yaptığı başvuruda Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyetinin başlıca şikayet konuları şunlardır:

– Kaybolan 2.000 civarındaki Kıbrıslı Rumun tutuklanması ya da öldürülmesi;

– Topraklarından ve evlerinden kişilerin uzaklaştırılması (İşgal bölgesinden insanlık dışı yöntemlerle Kıbrıslı Rumların boşaltılması ve 170.000 den fazla mültecinin ocaklarına dönmesine izin verilmemesi);

– Ailelerin parçalanması;

– Kıbrıslı Rumlara ait taşınır malların yağmalanması ve çalınması;

Kıbrıslı Rumlara ait taşınmazların ve taşınır malların müsadere, işletilmesi, işgali, dağıtımı ve tahribi (24).

İlk inceleme aşamasında 11 Ocak 1978 günü Türk Hükümeti, başvurunun esastan incelenemez olduğunu ileri sürmüştür. Türk Hükümetine göre **bir kere**, Kıbrıs Rum İdaresi, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni temsile yetkili değildir. Zira, 24 Aralık 1979 tarihli Türk Hükümeti mektubunda da belirtildiği gibi, Kıbrıs Rum İdaresi, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını ihlal ederek devlet yetkilerini gasbetmiştir. (25). **İkinci olarak** iddia edilen ihlallerin vu-

(23) Bkz. RUDH, 1992, s. 136.

(24) 4 Ekim 1983 tarihli Karar, Par. 9, RUDH, 1992, s. 71.

(25) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Par. 14, 23, RUDH, 1992, s. 71, 72.

ku bulduğu bölgede yargı yetkisi Türkiye'ye değil, Kıbrıs Türk Federe Devleti'ne aittir (26).

Komisyon ise, Türkiye'nin ilk itirazlarını red ederek başvurunun esastan incelenebileceğine karar vermiştir (27). Komisyona göre başvuru, Kıbrıs Cumhuriyeti adına geçerli olarak yapılmıştır (28). Diğer yandan yine Komisyona göre, Kuzey Kıbrıs üzerinde yargı yetkisi "Kıbrıs Türk Federe Devleti" tarafından değil, **Türkiye Cumhuriyeti tarafından** icra edilmektedir (29).

Bundan sonra Türkiye, başvurunun komisyon önünde incelenmesine katılmamıştır. Bunun üzerine, Komisyon 12 Temmuz 1980 tarihli ara raporuyla, "Türkiye'nin, söz konusu başvurunun Komisyon tarafından esastan incelenmesine katılmayı red ederek, Sözleşmenin 28'inci maddesi uyarınca üzerine düşen yükümlülükleri şimdiye kadar yerine getirmediğine" 1'e karşı 17 oyla karar vermiştir (30). **Bakanlar Komitesi** de 326'ncı toplantısında aldığı Kararla, Türkiye'ye 28'inci madde gereği üzerine düşen yükümlülükleri hatırlatmıştır (31). Türkiye 27 Şubat 1981'de tekrar Komisyon önünde esas incelemesine katılmayacağını belirtmiştir (32). Komisyon ise 16 Mart 1981'de Türkiye katılmasa da incelemelerin sürdürülmesine karar vermiştir (33).

Neticede Komisyon, tüm incelemelerini tamamlayarak 4 Ekim 1983 tarihli raporuyla şu görüşleri dile getirmiştir.

1. Kaybolan Kişilere İlişkin Olarak : Kıbrıs Rum Kesimi savaş sırasında 2000 civarında Kıbrıslı Rumun kaybolduğunu, bunların Türkiye'de tutuklu olduğunu ya da öldürüldüğünü, dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2, 4 ve 5'inci maddelerini ihlal ettiğini ileri sürmüştür (34).

(26) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Par. 14, **RUDH**, 1992, s. 71.

(27) Başvurunun Esastan İncelenebilirliğine İlişkin 10 Temmuz 1978 tarihli Karar. Bkz. **RUDH**, 1992, s. 147-159.

(28) 10 Temmuz 1978 tarihli karar, **RUDH**, 1992, s. 71.

(29) 10 Temmuz 1978 tarihli Karar, **RUDH**, 1992 s. 71.

(30) **RUDH**, 1992, s. 72.

(31) **RUDH**, 1992, s. 73.

(32) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 31, **RUDH**, 1992, s. 73.

(33) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 32, **RUDH**, 1992, s. 73.

(34) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 69, **RUDH**, 1992, s. 76.

Komisyon Kıbrıs Rum Kesimi tarafından sağlanan 1619 kişilik kayıp listesinden beş kişiyi örnek olarak incelemiş, bu beş kişiden üçünün 1974'te Türkiye'de tutuklu bulunduğunu gösteren yeterince delil bulunduğundan bahisle, Türkiye aleyhine bir '**sorumluluk karinesi**' geliştirmiştir (35). Neticede Komisyon, 1 oya –ki o da Türk üyenin oyudur– karşı 16 oyla, Türkiye'nin belirlenemeyecek sayıda Kıbrıslı Rumu göz altında tuttuğu, onları yasadışı olarak özgürlüklerinden mahrum bıraktığı ve böylece Sözleşmenin 5'inci maddesini ihlal ettiği görüşünü dile getirmiştir (36).

2. Kişilerin Yerinden Koparılmasına ve Ailelerin Parçalanmasına İlişkin Olarak : Kıbrıs Rum Kesimi, Türkiye'nin savaş sırasında Kuzey Kıbrıs'ı terkeden 200.000 civarında Kıbrıslı Rumun evlerine dönmesine engel olduğunu ve Kızey Kıbrıs'ta kalanları da Güney'e doğru göçe zorladığını iddia etmiştir (37).

Komisyon ise 2'ye karşı 13 oyla, "Türkiye'nin 170.000'den fazla Kıbrıslı Rumun evlerine dönmesine izin vermemekte direnerek Sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal etmeye **devam ettiği**" görüşünü kaleme almıştır (38).

Yine Komisyon, ailelerin parçalanması açısından da, 2'ye karşı 14 oyla "Türkiye'nin Kıbrıslı Rumların Kuzey'de kalan ocaklarına dönmelerine izin vermeyerek, Sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal etmeye **devam ettiği**" görüşünü belirtmiştir (39).

3. Mülkiyet Hakkına İlişkin Olarak : Kıbrıs Rum Kesimi, Kuzey Kıbrıs'ta Rumlara ait binlerce dönüm araziye, binlerce eve Türk İşgal Kuvvetlerince el konulduğunu, taşınır diğer malların ise Türkler tarafından çalındığını, yağmalandığını veya imha edildiğini iddia etmiştir (40).

Komisyon ise, Güneye göçen Rumların geride taşınır ve taşınmaz mallar bıraktıklarını ve bu kimselere geri dönmelerine izin verilmediğini belirttiikten sonra, taşınmaz malların Türkler tara-

(35) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 82-118, RUDH, 1992, s. 78-81.

(36) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 123, RUDH, 1992, s. 81.

(37) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 124, RUDH, 1992, s. 81.

(38) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 135, RUDH, 1992, s. 83.

(39) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 136, RUDH, 1992, s. 83.

(40) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 137, RUDH, 1992, s. 83.

findan müsadere edildiğini kanıtlayan unsurların bulunduğunu; taşınır malların çalınmasının ve yağmalanmasının ise Adadaki Türk Birliklerine isnad edilebilir olduğunu hatırlatarak, 1'e karşı 13 oyla "Türkiye'nin 1 nolu Protokolün 1'inci maddesini (mülkiyet hakkı) ihlal ettiği" görüşünü bildiriyor (41).

4. Kıbrıslı Türklere İlişkin Olarak : Nihayet Kıbrıs Rum Kesimi, yüce gönüllülükle, Kıbrıslı Türkleri, Türkiye'nin zûl-münden korumak için de başvuruda bulunmuştur! Kıbrıs Rum Kesimine göre, Türkiye, işgal bölgesinde kolonizasyon politikasıyla Kıbrıslı **Türklerin** haklarını ihlal etmektedir. Zira, **bir yandan** Kıbrıslı Türkler, Türkiye'den gelen ve Kuzey Kıbrıs'a yerleştirilen Türkler tarafından sistematik olarak şiddetle, tehdit ve hakaretlere tabi tutulmakta, **diğer yandan** ise, Güney Kıbrıs'tan Kuzey Kıbrıs'a göçen Kıbrıslı Türklerin Güney'de kalan evlerine dönmelerine engel olunmaktadır. Böylece Türkiye, Sözleşmenin 3, 5, 6 ve 8'inci maddeleri ile 1 nolu Protokolün 1'inci maddesini ihlal etmektedir (42).

Türkiye ise bunun "propaganda amaçlı yeni bir edepsizlik örneği" olduğunu bildirmiştir (43).

Komisyon ise, "elde bulunan veriler açısından, bu şikayet konusunda herhangi bir sonuca ulaşmak için yeterli delil olmadığı" kanaatine ulaşmıştır (44).

*

* *

Yukarıda Komisyonun dile getirdiği görüşler de dikkati çekmesi gereken nokta şudur: Komisyon sadece bitmiş bir ihlalden değil, **devam eden bir ihlalden** bahsetmektedir. Türkiye sadece 1974'te askeri müdahale zamanında Sözleşmeyi ihlal etmemiş, ama Güneye göçen Kıbrıslı Rumların daha sonra Kuzeyde kalan evlerine dönmelerine izin vermeyerek de halen Sözleşmeyi ihlal etmeye **devam etmektedir**. Bu husus göz önüne alındığın-

(41) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 148-155, **RUDH**, 1992, s. 84-85.

(42) 3 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 163, **RUDH**, 1992, s. 85-86

(43) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 164, **RUDH**, 1992, s. 86.

(44) 4 Ekim 1983 tarihli Rapor, Pra. 165, **RUDH**, 1992, s. 86.

da, Komisyonun Bayan LOİZİDOU'nun başvurusunda kaleme alacağı görüşün ne olacağı kolayca tahmin edilebilir.

Kanımca Komisyon, raporunda şu görüşe varacaktır: **"Türkiye, 19 Mart 1989 günü, Bayan Titina LOİZİDOU'nun taşınmaz mallarının bulunduğu yer olan Kuzey Kıbrıs'a dönmesine engel olarak Sözleşmenin 1 nolu Protokolünün 1'inci maddesini ihlal etmiştir"**.

Kuşkusuz Türkiye, Komisyonun böyle bir görüşüne uymaya yanaşmayacaktır. Zira Komisyonun bu görüşünün uygulanması, Bayan LOİZİDOU ile benzer durumda olan 200.000 civarında Rumun Kuzey Kıbrıs'a geri dönmesi demektir. Keza aynı şekilde Türkiye yukarıda bahsettiğimiz Kıbrıs Rum Kesiminin Türkiye aleyhine yaptığı başvuru sonucunda Komisyonun 4 Ekim 1983 tarihli raporuyla sorumlu tutulmuş, ama Türkiye söz konusu rapora hiçbir zaman uymamıştır. Bilindiği gibi, Komisyonun raporu bir "mahkeme kararı" değil, bir "görüş" (avis) tür. Bu görüş ise tarafları bağlamaz (45). Bu rapor, Bakanlar Komitesine ve taraflara iletilir (m. 31/2). Üye ülke, Mahkemenin yetkisini tanımamış ise mümkün olan tek yaptırım, Bakanlar Komitesinin Komisyonun Raporunun yayınlanmasına karar vermesidir (m. 32/3). Yapılacak başka bir şey yoktur. Yukarıda bahsettiğimiz 4 Ekim 1983 tarihli Raporu Türkiye'nin uygulamaması sonucu, Bakanlar Komitesi 8 yıl bekledikten sonra 2 Nisan 1992'de söz konusu Raporun yayınlanmasına karar vermiştir (46), ama Türkiye yine bu Raporu uygulamamıştır.

Ne var ki şimdi durum değişmiştir. Zira Türkiye artık 26 Aralık 1989 tarihli beyanıyla **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** nin yargı yetkisini kesin ve zorunlu olarak tanıdığını bildirmiştir. Bundan böyle, Türkiye Komisyon raporuna uymazsa –ki uyması yukarıda açıkladığımız sebeplerle mümkün değildir– muhtemelen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde yargılanacaktır. Mahkemenin kararları ise **kesin ve bağlayıcıdır** (47). Dahası Mahkeme, zarara uğrayan tarafa belirli bir **tazminatın**

(45) Bu konuda bkz. Frédéric Sudre, **Droit international et européen des droits de l'homme**, Paris, PUF, 1989, s. 221.

(46) DH(92)12 sayılı Karar, Bkz. **RUDH**, 1992, s. 136.

(47) Bu konuda bkz. Sudre, s. 239.

ödenmesine de karar verebilmektedir (m. 50). Örneğin yukarıda olayımızda Mahkeme, Bayan LOİZİDOU'nun Kuzey Kıbrıs'taki evine dönmesine ve/veya el konulan mülkleri için belirli bir tazminatın Türkiye tarafından ödenmesine karar verebilecektir. Bayan LOİZİDOU durumunda 200.000 civarında Rum olduğunu bir kez daha hatırlatalım.

Önümüzdeki yıllarda muhtemelen alınacak olan bu kesin ve bağlayıcı kararları Türkiye'nin icra edebileceğini sanmıyorum. Zira bu kararların uygulanması, Türkiye'nin 1974'ten beri Kıbrıs'ta verdiği mücadelenin 1990'larda Strasbourg'ta kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Demek ki Türkiye'nin uygulayamayacağı kararlar vardır. Bu durumda şu soru kolayca akla gelmektedir: Peki ama o halde Türkiye niçin bireysel başvuru hakkını ve özellikle Mahkemenin yargı yetkisini tanımıştır ve tanımaya devam etmektedir?

*

* *

Bu vesileyle belirtelim ki, Türkiye genelde bireysel başvurudan hiç beklemediği sonuçlar elde edebilir. Türkiye bireysel başvuru hakkını tüm iyiniyetiyle tanımıştır; bundan Türkiye'de insan haklarının daha iyi korunmasına bir katkıda bulunmasını beklemektedir. Ne var ki, bireysel başvuru uygulamada bireylerin haklarını korumaktan öte, Kıbrıs sorunu gibi birtakım ulusal sorunların Avrupa çapında tartışılmasına araçlık edebilir ve giderek Türkiye'nin ulusal çıkarlarına karşı kurulmuş bir tuzak haline dönüşebilir (48).

Kısacası, bireysel başvuru hakkı Kıbrıs sorunu sözkonusu olduğunda Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla çatışmaktadır. Türkiye bir gün çatışan bu iki yüksek değer arasında bir tercih yapmak zorunda kalabilir.

(48) Şüphesiz bu kaniya kesin olarak varmak için zaman daha erkendir. Bununla birlikte, altı yıllık bireysel başvuru uygulamasında verilen esastan incelenebilirlik kararlarına bakılırsa, Komisyonun Kıbrıslı Rumların başvurularına karşı oldukça duyarlı olduğunu çok genel bir şekilde söyleyebiliriz.